

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано філософські засади та фронтальну стратегію дослідження модернізації державної служби в умовах глобалізації, актуалізовані цілями й завданнями конкретних проблем, що виникають у межах теорій глобалізації, модернізації та державної служби. Розкрито необхідність використання основних загальних філософських і наукових підходів, що застосовують в існуючих теоріях, зокрема системного, світосистемного, цивілізаційного, синергетичного, аксіологічного, онтологічного, гносеологічного, інституційного, структурно-функціонального, антропологічного, феноменологічного, герменевтичного, комунікативного, інформаційного, соціологічного, соціокультурного тощо.

Ключові слова: державна служба, модернізація системи державної служби, філософські засади, методологія.

Складний, суперечливий, динамічний сучасний світ вимагає постійного філософського аналізу й осмислення. В умовах глобалізації теоретичні та практичні питання модернізації української державної служби належать до важливих питань сучасної науки. Державна служба як масштабна й багатогранна сфера діяльності характеризується значним колом проблем, які потребують глибокого філософського осмислення. Концептуально-методологічний каркас, який використовує наука, в багатьох випадках неадекватний сучасним викликам. Тому актуальності набувають методологічні напрями новітнього розвитку наукового пізнання, зокрема дослідження процесів модернізації державної служби в умовах глобалізації загалом, її різноманітних параметрів, методологічних підходів до виявлення цих параметрів, а не лише окремих етапів, явищ, фактів у цих процесах. Зазначені підходи сприятимуть підвищенню здатності розуміти, пояснювати, передбачати, контролювати та спрямовувати процес модернізації державної служби в умовах глобалізації.

Вагомий внесок у розробку досліджуваних проблемних питань зробили такі відомі вчені: Т. Василевська [10], Р. Войтович, В. Князев [2; 10], А. Колодій [3], Н. Нижник [1], О. Оболенський [4], П. Петровський [6] та ін. Проте в умовах сьогодення посилюється потреба у використанні знання філософсько-методологічних підходів і теоретичних надбань науки та специфічних для неї нових методів у світовому вимірі; збалансованому, багатовимірному й синтетичному підходах, які можливо окреслити, здійснивши деконструкцію та реконструкцію впливових філософських засад і концепцій модернізації в науковому дискусі.

Мета статті – проаналізувати філософські засади та фронтальну стратегію дослідження модернізації державної служби в умовах глобалізації, актуалізовані цілями й завданнями конкретних проблем, що виникають у межах теорій модернізації, глобалізації та державної служби, із використанням основних загальних філософських і наукових підходів.

Філософія модернізації державної служби – це процес пізнання, відповідні логічні форми, а також закономірності та принципи, на які спирається наука й практика державної служби. Дж. Сомервіл слушно зазначив, що “наука є сукупністю організованого нового знання, заснованого на фактах, яка значно підвищує нашу здатність пояснювати й передбачати” [7, с. 160]. “Філософія як методологія пізнання і соціальної дії окреслює магістральні шляхи розвитку суспільства, визначає основні тенденції духовно-практичного осягнення світу, постійно актуалізує докорінні проблеми людини і буття на шляху утвердження високих загальнолюдських цінностей” [10, с. 6]. Тому одним із важливих завдань дослідження є “філософське обґрунтування сучасних парадигм модернізації державної служби в умовах глобалізації, її принципів; теоретичний аналіз форм і наслідків взаємодії суб’єктів, їх здатності впливати на перебіг подій, здійснювати свідомий вибір цінностей і цілей модернізації та спрямовувати розвиток в обраному напрямі” [2]. Філософські засади модернізації державної служби в умовах глобалізації є важливим структурним елементом методології науки, які визначають об’єкт, суб’єкт, цілі, предмет і завдання модернізації державної служби, її рівні, межі поширення, суть ключових протиріч, взаємозв’язків та основних понять.

Прагненням поєднати ґрунтовність розуміння людського світу із досягненнями науки позначаються такі філософські концепції, як: прагматизм, феноменологія, персоналізм, герменевтика, структуралізм, комунікативна раціональність тощо [6]. В дослідженні використаємо ці та інші підходи.

Системний підхід дає змогу уявити державну службу та її складові як певний тип системи, складеної з різних і водночас взаємопов'язаних елементів і підсистем, властивостей та відносин, утворених індивідами на механізмах взаємозв'язку з метою реалізації індивідуальних і соціально значущих цінностей та принципів їхньої життєдіяльності за допомогою "писаних" і "неписаних" законів, які діють у певних межах [8, с. 21]. "Основна ідея системної теорії полягає в тому, що жодна дія не здійснюється в ізоляції від інших. Кожне рішення має наслідки для всієї системи. Системний підхід в управлінні дозволяє уникнути ситуації, коли рішення в одній сфері перетворюється в проблему для іншої" [1, с. 5]. Процеси модернізації державної служби в умовах глобалізації за системного підходу треба вивчати цілісно, у взаємозв'язку та взаємовпливах, як складноорганізовану систему та саморегульований механізм.

Важливим для дослідження є світосистемний підхід, основою якого є дослідження регіонів або ж світу загалом як систем взаємодії, що історично формуються, в яких окремі держави й цивілізації виявляються як результат поєднання системних факторів. Цей підхід передбачає аналіз явищ у їх взаємозв'язку. Становлення світосистемного погляду на модернізацію служби відбувається поряд з усвідомленням глобальних процесів взаємозалежності держав і доповнюється тезою, що нова ситуація змінює кут пізнання всього, що відбувається й супроводжується формуванням нового рівня концептуалізації. Світосистемний підхід має матеріалістичну основу й зорієнтований на узагальнення, що стосуються світу загалом. Одна з проблем, досліджуваних у межах цього підходу, пов'язана з "недорозвиненими країнами" і зводиться до з'ясування того, якою мірою вони відстали на шляху модернізації, або якою мірою цей розвиток спотворений залежністю від інших країн.

Глобалістське бачення сучасної державної служби, розуміння її як взаємопов'язаної спільності, що формується через взаємодію різних структур, відокремлює світосистемний підхід від цивілізаційного, в якому увагу зазвичай акцентують на відокремленості, самобутності масштабних систем людства. Цивілізаційний підхід дає змогу виявити взаємовплив і можливість взаємопроникнення в умовах глобалізації певних особливостей різних цивілізацій. Водночас світосистемний підхід створює цілісну картину модернізації державної служби в умовах глобалізації. Проте, оскільки дослі-

дження не стосується виключно історичного генезису модернізації державної служби, за основу варто брати не цивілізаційний підхід (увагу акцентують на історичних етапах модернізації, певних подіях, які вплинули на еволюцію об'єкта дослідження), а світосистемний підхід для визначення закономірностей генезису модернізації державної служби в умовах глобалізації, врахування взаємозв'язків між ними та прогнозування подальшої модернізації. Загалом, у межах загальнотеоретичних досліджень доцільно використовувати обидва підходи шляхом їх поєднання.

Використання синергетичного підходу дасть змогу розглянути процеси модернізації державної служби нетрадиційно, зокрема як складні системні утворення, сталість яких залежить від ступеня їх відповідності суспільним потребам, а розвиток відбувається згідно з певними закономірностями, що треба використовувати для реалізації завдань щодо прогнозування й оптимізації. Аналізуючи складну систему державної служби, цей підхід досліджує не сутність елементів системи, а, насамперед, характер системних зв'язків між цими елементами й дає результати, головним із яких є виявлення універсальних закономірностей, властивих усім системним утворенням.

Актуальними сучасними аксіологічними питаннями філософії державної служби є: визначення ціннісно-змістових засад і принципів державної служби; оцінка впливу глобалізації на модернізацію системи державної служби; роль національних традицій та культурних цінностей у її розбудові; ідеологія державної служби; національні інтереси, їх збалансованість з наднаціональними; мораль; управління й демократія; бюрократизм; причини виникнення корупції та шляхи її подолання; аксіологічна оцінка державно-управлінських рішень тощо [2, с. 6–7]. У межах дослідження, присвяченого модернізації державної служби під впливом глобалізації, на перший план у сенсі використання аксіологічного методу виходять такі явища, як вплив чинників глобалізації на процеси модернізації, видові функції державної служби, модернізацію її інститутів. У контексті аксіологічного підходу маємо змогу проаналізувати такі впливи крізь призму ціннісних орієнтирів, що панують у суспільстві, відносин органів державної влади та суспільства, виявлення основних вимог суспільства до системи державної служби.

Домінуючими підходами філософії модернізації державної служби є розгляд і вивчення понятійно-категорійного апарату та концепцій, осмислення модернізації державної служби в умовах глобалізації. Під онтологією розуміють експліцитну специфікацію концептуалізації, де в якості концептуалізації виступає опис безлічі об'єктів і зв'язків між ними. Формально онтологія

складається з понять термінів, організованих у таксономію, їх описів і правил виводу. Ще її визначають як зміст деякої теорії, тобто об'єкти, які постулюються цією теорією як існуючі (У. Куайн). Онтології забезпечують словник для уявлення та обміну знаннями про деяку предметну сферу й множину зв'язків, установлених між термінами в цьому словнику. Онтологічний підхід володіє значним потенціалом продуктивності з погляду подальшого формування та узгодження понятійно-категорійного апарату науки. В результаті аналізу реально існуючих об'єктів, явищ і процесів цей підхід до проектування понятійно-категорійного апарату державної служби дає змогу створити систему, в якій знання стають "видимими" та доступними для дослідників [5].

Онтологічний інжиніринг має на меті глибокий структурний аналіз предметної сфери. Об'єднуючи дві основні технології проектування великих систем (об'єктно-орієнтований та структурний аналіз), для дослідників він є методологічною "дорогоказною ниткою" і протягом процесу структуризації, і при створенні системи категорійного апарату. Онтологічне дослідження системи державної служби дає змогу накопичити інформацію про систему, яка матиме вирішальне значення в процесі оцінювання, обґрунтування напрямів її модернізації чи побудові нової системи [5].

Гносеологія сприятиме визначенню сутності внутрішнього змісту предмета, початку, джерела генезису, причини й мети модернізації державної служби в умовах глобалізації [9].

Інституційний підхід зорієнтує на розгляд інститутів державної служби, з'ясування особливостей функціонування інфраструктури державної служби. В межах інституційного підходу можливе дослідження сутності понять державної служби в їх цілісності та взаємозв'язку, які розкриють загальносистемний контекст аналізу державної служби як цілісної структурно-функціональної системи, підґрунтям якої є інституційні компоненти [8, с. 21].

В дослідженні доцільно використати структурний підхід, який дасть змогу встановити елементи теоретичних моделей модернізації державної служби в умовах глобалізації в різних дискурсивних утвореннях, і структурно-функціональний – для розгляду рівнів державної служби, причинно-наслідкових зв'язків і взаємодій між суспільством, державною службою, окремими її установами та представниками бюрократії в процесі модернізації.

Вважаємо за доцільне використання антропологічного (персонального) підходу, який сприяє з'ясуванню змісту інститутів державної служби, з огляду на необхідність законодавчого закріплення прав і свобод людини, її інтересів і потреб; людина роз-

глядається як основний системоутворювальний елемент суспільства. Важливість антропологічного підходу до аналізу впливу глобалізаційних процесів на модернізацію державної служби полягає в тому, що в сучасних умовах під впливом цих процесів сутнісні характеристики державної служби трансформуються. Людина, її права та свободи стають визначальним фактором у формуванні політики, а реальне забезпечення прав людини – одним із ключових факторів модернізації державної служби.

Заслужують на увагу також гуманістичні світоглядно-методологічні висновки, здійснені у філософському напрямі феноменології. У сучасній посткласичній філософії феноменологія – одна з течій, що має потужний методологічний вплив на всі сфери людської діяльності. Її основою є розуміння феномена не як прояву певної сутності, а як такого явища, що є самодостатнім, само себе виявляє й безпосередньо дається свідомості [6]. Тому поряд з іншими підходами, які пов'язані із сутністю та діяльністю людини, важливе місце в дослідженні належить феноменологічному підходу. Результатом феноменологічного рівня дослідження модернізації державної служби в умовах глобалізації є сукупність елементарних теоретичних узагальнень, які описують причинно-наслідкові зв'язки між соціальними фактами. І ця сукупність є предметом дослідження на структурному рівні. Метою дослідження є встановлення емпірично неспостережних зв'язків між суспільними явищами. Саме на цьому рівні й відбувається встановлення трендів модернізації державної служби, узагальнення тенденцій [10, с. 33].

Адекватне втілення феноменологія дістала в екзистенціалізмі, який визначає її як основну методологію пояснення модернізації державної служби в умовах глобалізації, оскільки вона є неповторною (справжнім феноменом) і вимагає відповідного індивідуального розуміння. До основних проєкцій феноменології та екзистенціалізму на методологію модернізації державної служби в умовах глобалізації можна зарахувати такі: оскільки модернізація державної служби є особливим видом людської діяльності та організуючим впливом на інших людей, то на неї поширюються висновки про людину як унікальну цілісність [6]. Феноменологія вивчає світ за допомогою певних форм його пізнання, які створюються та існують у людській свідомості. З певною мірою умовності феноменами можна вважати і глобалізацію, і модернізацію. Аналізуючи зазначені явища та державну службу, послуговуючись усвідомленням їх походження, трансформації, є всі підстави такого роду феномени досліджувати за допомогою інструментарію феноменології. Саме тому феноменологічний підхід дає змогу розкрити сутність такого суперечливого та складного

для розуміння явища, як глобалізація, виокремити сутність глобалізації, зокрема впливу глобалізації на модернізацію державної служби.

Загальнотеоретичні аспекти вирішення проблеми поєднання індивідуального й соціального (або досягнення легітимності) аналізують представники школи герменевтики, де шлях до порозуміння суб'єктів визначають через роз'яснення системи загальноприйнятих термінів [6]. Існують різноманітні тлумачення модернізації, глобалізації, державної служби, які є суперечливими та взаємовиключними, що увиразнює виникнення герменевтичної проблеми, яку пов'язують з відсутністю єдиного розуміння сутності цих понять, сподівань спільноти щодо модернізації, глобалізації та прогнозування можливих наслідків. Герменевтичний підхід дає змогу тлумачити інтенції та контекстно інтерпретувати різноманітні контексти модернізаційних зрушень у державній службі, "наявні факти з метою їх верифікації та фальсифікації, встановлення істинності або хибності" [10, с. 32].

Своєрідним продовженням герменевтики є методологія комунікативної раціональності, яка акцентує на комунікації як невід'ємній властивості суспільного існування. Загальна значущість комунікації досягається публічним обговоренням проблем модернізації державної служби в умовах глобалізації, всебічною їх аргументацією, раціональним обґрунтуванням [6].

Герменевтика й комунікативна філософія розкривають глибинний пласт модернізації державної служби, необхідність його актуалізації та вдосконалення в процесі інтраактивної діяльності, без чого важко уявити сучасний процес колегіального прийняття рішень і досягнення консенсусу [6].

Для проведення систематизації інформації та її наукового аналізу, подання й синтезу нових показників модернізації державної служби в умовах глобалізації використовують інформаційний підхід. З'ясуванню впливу суспільних відносин, соціальної структури, ідеології та культури на модернізацію системи державної служби сприятиме соціологічний підхід.

У межах соціокультурного підходу треба дослідити сутність досліджуваних процесів, державної служби в їх цілісності та взаємозв'язку. Такий підхід розкриває загальносистемний контекст аналізу державної служби як цілісної структурно-функціональної системи, підґрунтям якої є культурні компоненти [8, с. 21]. Нормативно-ціннісний підхід зорієнтує на розробку ідеалу державної служби, в основі якого – загальне благо, справедливість, повага людської гідності, а також визначить шляхи його практичного втілення [4].

Дослідження та впровадження різноманітних аспектів модернізації державної служби може здійснюватися за допомогою теоретичних концепцій та методів, розроб-

лених представниками державного управління, а також низки інших методологічних підходів, що сформувалися в сучасній науці та філософії. «Йдеться про теорію бюрократії М. Вебера, "новий публічний менеджмент", "добре (демократичне) врядування", "раціональний (суспільний) вибір", бігейвіористські дослідження організаційної поведінки, мережеві дослідження, неінституціоналізм, методи включеного спостереження (прихованого або відкритого), неструктурованого інтерв'ю, нарративу і деконструкції та ін.» [3]. Доцільно застосовувати синергетичний, компоративний, праксіологічний (діяльнісний), прагматичний, прогностичний, циклічний та інші підходи. Виправданим також є використання методологій окремих наук, для прикладу – сукупності методів соціологічної науки (інтерв'ю, опитування, тестування тощо). Важливо визначити, що характерною особливістю сформованого в філософії постмодернізму ставлення до практичних проблем є прагнення проникнути в їх сутність, знайти основні рушійні сили змін, визначити можливі лінії розвитку та можливості суб'єкта в корегуванні цієї лінії. Слушно зазначив П. Петровський, що засобом, за допомогою якого досягаються філософські висновки, є рефлексія (повернення назад) – це усвідомлення кінцевих засад модернізації державної служби в умовах глобалізації, постійне мисленнєве опосередкування різних предметів, співставлення багатьох поглядів, пошук оптимального поєднання альтернатив, знаходження компромісних рішень та бачення стратегічних перспектив [6].

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, треба зазначити, що доцільно застосувати філософські засади та фронтальну стратегію дослідження модернізації державної служби в умовах глобалізації, актуалізовані цілями й завданнями конкретних проблем, що виникають у межах теорій глобалізації, модернізації та державної служби, використовуючи основні загальні філософські й наукові підходи, що застосовують у теоріях різних галузей знань. Обґрунтовано необхідність використання в межах сучасних досліджень системного, світосистемного, цивілізаційного, синергетичного, аксіологічного, онтологічного, гносеологічного, інституційного, структурно-функціонального, антропологічного, феноменологічного, герменевтичного, комунікативного, інформаційного, соціологічного, соціокультурного, праксіологічного підходів.

Усвідомлення сутності модернізації державної служби в умовах глобалізації відбувається за допомогою різноманітних методів наукового пізнання. З методологічного погляду важливим є той факт, що попередні теоретико-методологічні дослідження аналізують, узагальнюють, приводять у відповідність до реалій сучасності. Дискусії щодо досліджуваної проблематики відбу-

ваються й сьогодні, починаючи власне з моменту виникнення феномена модернізації державної служби в умовах глобалізації. В межах цього дослідження за мету не ставлять визначення єдино правильного підходу до розуміння модернізації державної служби в умовах глобалізації, однак важливо визначити найбільш характерні риси зазначених процесів і самої державної служби, які відіграють суттєву роль у забезпеченні її існування в глобалізованому світі.

Список використаної літератури

1. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / за заг. ред. Г. С. Одінцової. – Харків : ХРІДУ УАДУ, 2002. – 492 с.
2. Князев В. М. Філософія державного управління, її сутність, особливості та проблемне поле досліджень / В. М. Князев // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2014. – № 1. – С. 5–10.
3. Колодій А. Методологічне забезпечення науки “Державне управління” / А. Колодій // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки “Державне управління” в Україні: від теорії до практики : матер. симпозіуму за Міжнар. участю. – Київ : НАДУ, 2007. – С. 9–16.
4. Оболенський О. Ю. Державна служба : навч. посіб. / О. Ю. Оболенський. – Київ : КНЕУ, 2003. – 344 с.
5. Орлов О. В. Онтології як інструмент удосконалення категоріального апарату науки “Державне управління” / О. В. Орлов // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1. – С. 68–75.
6. Петровський П. Цінність гуманітарної методології постмодернізму для демократичного врядування [Електронний ресурс] / П. Петровський. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Phd/2011_14/21_Pet.pdf.
7. Сомервилл Дж. Что отличает науку от других форм знания / Джон Сомервилл ; пер. с англ. М. Мамардашвили. – Москва : Изд-во иностран. лит., 1960. – 192 с.
8. Суший О. В. Психосоціальна культура державного управління : монографія / О. В. Суший ; Національна академія державного управління при Президентіві України. – Київ : Світогляд, 2012. – 344 с.
9. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – Москва : Сов. энциклопедия, 1989. – 638 с.
10. Філософські проблеми державного управління : навч.-метод. матер. / авт. кол.: В. М. Князев, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева. – Київ : НАДУ, 2012. – 52 с.
11. Meiko M. World Systems Theory: Faustian Delusion? / M. Meiko // Comparative Civilizations Review. – 1994. – № 30. – P. 8–19.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2016.

Лындюк Е. А. Философские основы модернизации государственной службы в условиях глобализации

В статье проанализированы философские основы и фронтальная стратегия исследования модернизации государственной службы в условиях глобализации, актуализированные целями и задачами конкретных проблем, возникающих в рамках теории глобализации, модернизации и государственной службы. Раскрыта необходимость использования основных общих философских и научных подходов, применяемых в существующих теориях, в частности системного, миросистемного, цивилизационного, синергетического, аксиологического, онтологического, гносеологического, институционального, структурно-функционального, антропологического, феноменологического, герменевтического, коммуникативного, информационного, социологического, социокультурного и других.

Ключевые слова: государственная служба, модернизация системы государственной службы, философские основы, методология.

Lyndyuk O. Philosophical Foundations of Civil Service Modernization in the Context of Globalization

The civil service as ambitious and multifaceted field of activity is characterized by huge range of problems that require deep philosophical reflection. The philosophy of civil service modernization is a learning process, corresponding logical forms and patterns and principles that underpin the science and practice of civil service.

The article analyzes the philosophical principles and frontal strategy of research of civil service modernization in the context of globalization, which are actualized by the aims and objectives of specific problems within the theories of globalization, modernization and civil service. The article reveals the need for use of common basic philosophical and scientific approaches used in existing theories, particularly the systematic (to study the processes of modernization of the civil service in the context of globalization in integrity and the relationship and mutual influence, consider civil service as a relatively independent system with its own characteristics of modernization, operation and development); whole systematic (to determine patterns of genesis of civil service modernization in the context of globalization, taking into account the relationships between them and the prediction of further modernization); civilizational (to study the historical stages of

modernization, events that have affected the evolution of the research object) synergistic (for consideration of modernization processes and system links of civil service in the context of globalization unconventional to identify universal laws); axiological (to analyze the impact of modernization and globalization on the civil service through the prism of values that prevail in society, the relationship of state and society, identification of key requirements of the society to the civil service), ontological (for a review and study of conceptual and categorical apparatus and concepts, understanding the processes under study); epistemological (to determine the nature of the internal content of the object, beginning, genesis sources, causes and goals of modernization of civil service in the context of globalization); institutional (for the study of the civil service institutions, revealing their features functioning); structural and functional (to review levels of civil service, causal relationships and interactions between society and the civil service, to identify theoretical models of civil service modernization); anthropological (to determine the content of the civil service institutions where person is a major element of system); phenomenological (for explanation of civil service modernization in the context of globalization as a phenomenon); hermeneutic (for explanation and interpretation of concepts); communicational (for justification of investigated problem); informational (for systematization of information and its scientific analysis); sociological (to determine the impact of public relations, social structure, ideology and culture on the modernization of the civil service) etc.

Key words: civil service, modernization of the civil service system, philosophical principles, methodology.